

14. Johnson, S. (2024). Benefits of arts and crafts for kids. URL: <https://craftythinking.com/benefits-of-arts-and-crafts-for-kids/> [in English].
15. Kokotree. (2023). Recycled materials crafts for kids. URL: <https://kokotree.com/blog/early-education/recycled-materials-crafts-kids> [in English].
16. Kuswendi, U., & Arga, H. S. P. (2020). Developing environmental literacy of primary school students by utilizing scraps. *Mimbar Sekolah Dasar*, 7(2), 198-215. URL: <https://doi.org/10.17509/mimbarsd.v7i2.26497> [in English].
17. Fun recycling projects for kids. (2024). URL: <https://greenmindai.blog/5-fun-recycling-projects-for-kids/> [in English].
18. Oxford Learner's Dictionaries. (2024). Department of the University of Oxford. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> [in English].
19. Silverstein, R. (2024). The use of upcycling in education serves as an effective tool for fostering creativity and promoting sustainable thinking among students. URL: <https://www.upcyclingeducation.eu/en> [in English].
20. Zhou, Y., & Tolmie, A. (2024). Associations between gross and fine motor skills, physical activity, executive function, and academic achievement: Longitudinal findings from the UK Millennium Cohort Study. *Brain Sciences*, 14(2), 121. URL: <https://doi.org/10.3390/brainsci14020121> [in English].

Отримано редакцією 15.11.2024 р.

УДК: 373.3.016:811.111

DOI: 10.31376/2410-0897-2024-3-56-141-150

АНГЛОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФОРМУВАННЯ В ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Мозуль Ірина Вікторівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

вчитель англійської мови

Сопицька філія Есманьської ЗОШ I–III ступенів

e-mail: mozul.dubok@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-8331-9011

Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності англомовної комунікативної компетентності як ключового компонента мовної підготовки здобувачів початкової освіти, виявлення специфічних особливостей формування цієї компетентності в молодших школярів, урахування їхніх вікових, когнітивних та емоційно-психологічних характеристик. У статті здійснено аналіз сучасних методик та підходів до розвитку комунікативних умінь англійською мовою в контексті початкової школи, розроблено рекомендації для ефективного впровадження інтерактивних, комунікативно орієнтованих методів навчання з урахуванням соціокультурного і когнітивного контексту. Матеріал статті спрямований на розкриття шляхів удосконалення мовної підготовки дітей, забезпечення їх здатності до ефективного спілкування англійською мовою та інтеграції в глобальне освітнє середовище.

Ключові слова: іноземна мова, англійська мова, іношомовна компетентність, комунікативна діяльність, мовна підготовка, освіта, навчання, початкова школа, учні початкових класів, молодші школярі.

Постановка проблеми. Реорганізація освіти в Україні потребує оновлення освітніх систем і пов'язана з визнанням значущості знань як рушія досягнення добробуту кожної особистості. Першочергові зміни стосуються створення нових освітніх стандартів, оновлення та перегляду навчальних програм, осучаснення змісту освітніх матеріалів, підручників, підбору інноваційних і нетрадиційних форм і методів навчання на всіх етапах освіти.

Сучасний стан міжнародних зв'язків України, вихід її до європейського та світового простору зумовлюють розгляд іноземної мови як важливого засобу міжкультурного спілкування. Освітній процес з англійської мови становить поєднання педагогічної діяльності вчителя та навчальної діяльності учнів. Організація навчання в початковій школі залежить не тільки від об'єму та змісту навчального матеріалу, а й від правильного підбору методів його викладання. Правильно дібрані методи, прийоми, засоби навчання забезпечують результативне засвоєння знань, підвищують їх якість, підсилюють ефективність вивчення навчального предмета.

Набуття учнями знань, оволодіння вміннями й навичками, перетворення їх на компетентності сприяє особистісному культурному розвитку, здібності в майбутньому швидко реагувати на запити часу. Саме тому вагомим є усвідомлення поняття компетентності в суспільстві, що ґрунтується насамперед на знаннях. Проте важливо усвідомлювати, яких саме компетентностей потрібно навчати і як це зробити, що саме має бути результатом навчання.

Одним з варіантів зміни та оновлення змісту освіти й узгодження його із сучасними потребами, інтеграцією до європейського та світового освітніх просторів є орієнтування навчальних програм на надбання важливих компетентностей та на створення результативних механізмів їх втілення. Як показує практика, у

більшості європейських країн, що займалися визначенням, відбором і впровадженням важливих компетентностей, останнім часом відбулась переорієнтація програм і педагогічних технологій на компетентнісний підхід.

Так, останнім часом збільшилась увага психолого-педагогічної науки до питання про іншомовну комунікативну компетентність школярів як передумову (запоруку) успішного самоствердження й ефективної взаємодії з суспільством. Сформована іншомовна комунікативна компетентність озброює людину найважливішими вміннями та знаннями для потреб її гармонійної взаємодії з соціумом.

Одним із найважливіших завдань державної освітньої політики в галузі початкової освіти є забезпечення умов для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів з метою вдосконалення системи освіти. На сьогодні іноземна мова має стратегічне значення, оскільки дає можливість співпрацювати із зарубіжними країнами, вивчати інші культури, спілкуватися з іншомовними народами.

Основною метою вивчення іноземної (англійської) мови в загальноосвітніх закладах є формування та розвиток умінь і навичок іншомовного спілкування, що потребує від учнів достатнього для здійснення спілкування в різних сферах життя рівня комунікативної компетентності. Починаючи з молодшого шкільного віку, завданням педагогів є навчити учнів співіснувати з іншими людьми, підготувати школярів до міжкультурного спілкування з носіями інших культур, дотримуватися соціокультурних норм і правил поведінки, розвивати вміння налагоджувати різні психологічні, соціальні та міжнаціональні стосунки з додержанням вимог правил поведінки певної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування комунікативної компетентності учнів початкової школи на уроках англійської мови не є новим для педагогіки та методики навчання. Проблемі мовленнєвого спілкування присвячені дослідження М. Бахтіної, І. Зимньої, О. Леонтєва, Т. Рядової, Н. Хомського. Розглядом структури й сутності означеного феномену займалися Г. Андрієнко, С. Козак, О. Павленко, Н. Пруднікова, Н. Чернова. Значну увагу питанню формування іншомовної комунікативної компетентності у своїх працях приділяли Л. Биркун, О. Вишневський, Ю. Ємельянов, Н. Кузьміна, С. Макаренко, Ю. Пасов, Л. Петровська, Т. Сірик, В. Черевко та ін.

Інтерес до проблеми іншомовної комунікативної компетентності як здатності й готовності здійснювати іншомовне спілкування виник досить давно. Вагомий внесок у розвиток іншомовної комунікативної компетентності зробили зарубіжні та вітчизняні науковці Л. Биркун, Р. Джонсон, І. Зимня, Г. Китайгородська, С. Козак, Е. Пасов, В. Сафонова, Д. Хаймс та ін. Детальніше питання компетентності розглядається в працях І. Барахович, І. Ісаєва, І. Зязюна, О. Ломакіна, В. Нестерова, І. Підласого, В. Сластьоніна, В. Ягупова та ін.

У центрі уваги сучасних науковців знаходяться питання модернізації підготовки майбутніх учителів початкової школи до розуміння та здійснення іншомовної комунікативної компетентності: розроблено й теоретично обґрунтовано систему підготовки майбутніх педагогів до формування іншомовної комунікативної компетентності (В. Кан-Калик, А. Капська, О. Леонтєв, Л. Савенкова); визначено глибинно-психологічні передумови активізації процесу комунікації (М. Зажирко); сформовано моделі комунікативної підготовки (О. Грейліх, В. Зінкевічус, С. Коваль, А. Москаленко) [2, с. 3].

Комунікативний підхід у навчанні іноземних мов визначився в результаті методичного осмислення наукових досягнень в галузі лінгвістики – теорії комунікативної лінгвістики і психології та теорії діяльності, що знайшло відображення в роботах з психології та методики навчання іноземних мов таких учених як О. Леонтєв, І. Зимня, Ю. Пасов, С. Шатілов, Г. Рогова, О. Ткачик, С. Волкової, К. Балабухи.

Незважаючи на певну теоретичну і методичну різноманітність, проблема формування іншомовної комунікативної компетентності молодших школярів залишається малодослідженою, тому це питання залишається актуальним.

Формулювання мети статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності англійської комунікативної компетентності та визначення ефективних методів і підходів для її формування в молодших школярів з урахуванням їхніх вікових особливостей і сучасних освітніх вимог.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан міжнародних зв'язків України, вихід її в європейський та світовий простори, нові політичні, соціально-економічні та культурні реалії вимагають підвищення статусу іноземних мов у нашій країні. Іноземна мова є важливим засобом міжкультурного спілкування, вона сприяє вербальному порозумінню громадян різних країн, забезпечує такий рівень їхнього культурного розвитку, що дозволяє вільно орієнтуватись і комфортно почуватись у країні, мова якої вивчається. У зв'язку із цим актуальною стає позиція, за якої здатність розуміти представника іншої культури залежить не тільки від коректного використання мовних одиниць, але й від особливих умінь розуміти норми його культури, включаючи мовленнєву поведінку в різноманітних ситуаціях спілкування.

Загальна стратегія навчання іноземних мов визначається потребами сучасного суспільства та рівнем розвитку лінгвістичних, психолого-педагогічних та методичних наук. Цією стратегією є

комунікативний підхід, який зумовлює практичну мету навчання іноземних мов, а саме формування і розвиток міжкультурної комунікативної компетентності.

Концепція навчання іноземних мов, програми з іноземної мови для середніх загальноосвітніх та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови визначають основну мету навчання, що полягає у формуванні комунікативної компетентності й розвитку вмінь використовувати іноземну мову як інструмент у діалозі культур на основі комунікативно орієнтованого підходу до навчання. Ця мета передбачає досягнення школярами такого рівня комунікативної компетентності, який був би достатнім для здійснення спілкування в усній (говоріння, аудіювання) та писемній (читання, письмо) формах у межах визначених комунікативних сфер, тематики ситуативного мовлення та на основі вивченого мовного й мовленнєвого матеріалу. Мова виступає як засіб пізнання картини світу, залучення до цінностей, створених іншими народами, в той же час мова – це ключ до відкриття унікальності й своєрідності, власної самобутності.

Пріоритетною є комунікативна мета навчання, що передбачає таку організацію освітньої діяльності, що спрямована на оволодіння учнями спілкуванням в усній та писемній формах. Здійснивши аналіз науково-педагогічної літератури, пропонуємо розглянути ключове поняття нашої теми та охарактеризувати його основні аспекти.

Компетентність – добра обізнаність у чому-небудь, знання, досвід; знання і досвід у тій чи іншій галузі; поінформованість, обізнаність, авторитетність [1, с. 560].

Словник іншомовних слів дає наступне визначення цих термінів: «компетентність» – поінформованість, обізнаність, авторитетність [8, с. 345].

У психолого-педагогічній літературі компетентність розглядається як оцінна категорія, що характеризує людину як суб'єкта певного виду діяльності й забезпечує досягнення успіхів. При цьому оцінюються такі компоненти, як структура знань і вмінь, ціннісні орієнтації, ставлення до діяльності, її результативність і здатність до її вдосконалення.

Компетентність – це стійка готовність і здатність людини виконувати діяльність на високому рівні професійності. Вона базується на глибокому розумінні суті завдань і проблем, наявності досвіду у відповідній сфері, умінні обирати адекватні методи і засоби для конкретних умов, почутті відповідальності за результати роботи, а також здатності вчитися на помилках і вносити корективи для досягнення цілей.

Поняття іншомовної комунікативної компетентності не має єдиного тлумачення, але проаналізувавши доробки відомих науковців, вирішили опиратися на таке визначення означеного поняття.

Поняття «іншомовний» характеризує те, що стосується іншої мови або іноземної мови. Таким чином, якщо співвіднести поняття «компетентність» та «іншомовна», «іншомовна компетентність» може характеризуватися як володіння іншою (іноземною) мовою кваліфіковано і досконало, професійно, для чого необхідний достатній рівень знань, які дозволяють бути добре обізнаним із фаховою лексикою й усіма мовними аспектами іноземної мови.

Отже, іншомовна комунікативна компетентність – це особливість особистості, яка характеризується обсягом і характером засвоєних знань, умінь, навичок іноземної мови, що формується у процесі моделювання іншомовної діяльності.

Іншомовна комунікативна компетентність учня початкової школи – інтегративне утворення особистості молодшого школяра, що має складну структуру й виступає як взаємодія і взаємопроникнення лінгвістичної, соціокультурної й комунікативної компетентностей, рівень сформованості яких дозволяє здійснювати іншомовну, а отже, міжмовну, міжкультурну й міжособистісну комунікацію.

Іншомовна комунікативна компетентність, якою учень оволодіває на уроках англійської мови, – це комплекс знань, умінь і навичок, що дозволяють йому успішно використовувати англійську мову для навчання, самоосвіти й саморозвитку.

Іншомовна комунікативна компетентність слугує підґрунтям для формування досвіду міжособистісної взаємодії, що забезпечує ефективне та успішне функціонування в полікультурному суспільстві, дає перспективу створення позитивного настрою спілкування для комунікантів, забезпечує можливість розуміти й використовувати іноземну мову в усіх життєвих сферах [3, с. 13]. Від ступеня її сформованості залежить здатність людини адекватно орієнтуватися, поводитися в різних соціальних ситуаціях, тому головною метою навчання англійської мови є формування в учнів комунікативної компетентності, базою для якої є комунікативні вміння, сформовані на основі мовних знань і навичок [4].

Науковці наголошують на тому, що означене явище є інтегральною характеристикою, яка передбачає високий рівень практичного володіння вербальними і невербальними засобами мови, а також досвідом володіння мовою залежно від конкретної мовленнєвої ситуації.

Обов'язковими складниками іншомовної комунікативної компетентності є діяльнісна і комунікативна. Названий феномен складається із сукупності ключових компетентностей: лінгвістичної, дискурсивної, стратегічної, соціокультурної, соціальної, лінгвопрофесійної, соціально-інформаційної, соціально-політичної, персональної (особистісної або індивідуальної).

Для визначення структури даного поняття скористаємось напрацюваннями вчених, пам'ятаючи однак, що єдиної думки не існує.

Б. Завіниченко, дослідник змістових питань комунікативної компетентності, виділяє такі компоненти іншомовної комунікативної компетентності:

1) гностичний – становить систему знань про сутність і особливості спілкування взагалі; знання про стилі іншомовного спілкування;

2) комунікативний – включає в себе комунікативні вміння, які дозволяють встановлювати контакт зі співрозмовником, керувати ситуацією взаємодії з суб'єктом іншомовної комунікації; культура мовлення; експресивні, перцептивно-рефлексивні уміння, які забезпечують можливість пізнання внутрішнього світу партнера спілкування та розуміння самого себе;

3) емоційний – гуманістична установка на спілкування, інтерес до співрозмовника; готовність вступати в особистісні, діалогічні взаємини, розвинута рефлексія; високий рівень ідентифікації з виконуваними ролями; позитивна Я-концепція та психоемоційний стан [5].

С. Козак вважає правомірним виділити чотири структурних компонента феномену «іномовна комунікативна компетенція»:

- 1) лінгвістична компетенція;
- 2) соціокультурна компетенція;
- 3) стратегічна компетенція;
- 4) професійна компетенція [6, с. 10].

Макоєд Н. розглядає іномовну комунікативну компетентність «як складну структуру, компонентами якої є: лінгвістичний, паралінгвістичний, лінгвосоціокультурний, предметний, формально-логічний компоненти» [7, с. 6–7].

Інші вчені, розглядаючи складові іншомовної комунікативної компетентності, виділяють такі її складники: мовну, мовленнєву, лінгвосоціокультурну та паралінгвістичну.

Розумінню сутності поняття комунікативної компетентності в молодших школярів сприяє аналіз його структури, що включає:

1) мовленнєву компетентність, що ґрунтується на чотирьох видах компетенцій – аудіювання, говоріння, читання і письма та передбачає вміння здійснювати усне спілкування, розуміти на слух основний зміст текстів, читати й розуміти тексти різних жанрів і видів, передавати письмово необхідну інформацію;

2) мовну компетентність, що є складною і багатокомпонентною, включає мовні знання (лексичні, граматичні, фонетичні й орфографічні) і відповідні навички. Діти мають здобути відповідні мовні знання, а далі в знаннях мовного матеріалу вчитель має сформулювати конкретні мовленнєві уміння і навички для створення та розпізнавання інформації;

3) дискурсивну компетентність, що включає вміння керувати мовленням та структурувати його за допомогою тематичної та логічної організації, зв'язності, стилю, риторичної ефективності тощо;

4) соціокультурну та соціолінгвістичну компетентності, що включають знання, уміння вибирати та використовувати в спілкуванні та пізнанні іншомовні соціокультурні й соціолінгвістичні реалії;

5) стратегічну компетентність, що передбачає вміння обирати ефективні стратегії для розв'язання комунікативних завдань, стимулює розвиток здатності учнів до самостійного навчання й самовдосконалення, бажання спілкуватися, слухати й розуміти інших, адекватно оцінювати власні знання;

6) лінгвістичну компетентність, що становить здатність розуміти та продукувати вивчені або аналогічні їх висловлювання, а також здатність розуміти нові, невивчені висловлювання іншомовного середовища [6].

На думку В. Г. Редько, структура іншомовної комунікативної компетентності базується на багаторівневій системі, яка охоплює різні аспекти володіння іноземною мовою. Основними компонентами цієї структури є:

Мовленнєвий (лінгвістичний) компонент, який об'єднує уміння будувати усні й письмові висловлювання відповідно до мовних норм; знання правил граматики, лексики, фонетики для правильного й точного використання мови.

Мовний компонент, який потребує засвоєння лексико-граматичних одиниць, фонетичних та орфографічних норм.

Афективний компонент – це мотивація, інтерес до вивчення іноземної мови, емоційна стійкість під час комунікації.

Когнітивний компонент, який поєднує знання, необхідні для побудови зв'язного мовлення, а також навички мислення, що забезпечують розуміння контексту і змісту.

Соціокультурний компонент – включає в себе знання культурних, історичних і соціальних особливостей країни, мова якої вивчається; уміння адаптувати мовлення до соціокультурного контексту.

Соціолінгвістичний компонент, тобто здатність використовувати мову відповідно до соціальних

ролей, норм ввічливості, урахування культурних і соціальних норм спілкування, що впливають на використання мови в різних формальних і неформальних контекстах.

Діяльнісний компонент охоплює навички ефективного використання мови для досягнення практичних цілей (спілкування, навчання, вирішення задач).

Стратегічний компонент передбачає розвиток стратегій для компенсації мовних прогалин, управління комунікацією.

Прагматичний компонент має на меті здатність ефективно використовувати мову для досягнення комунікативних цілей у конкретних ситуаціях [9].

Ці компоненти інтегруються в процесі навчання, щоб розвинути в здобувача початкової освіти здатність ефективно спілкуватися в міжкультурному та професійному контекстах. Редько підкреслює, що ці компоненти тісно взаємопов'язані і формуються в умовах комунікативно орієнтованого підходу до навчання. Це забезпечує ефективне спілкування в різних мовленнєвих ситуаціях.

Вищезазначене дає нам можливість визначити сутність іншомовної комунікативної компетентності, формування якої є одним із основних завдань початкової освіти.

Отже, іншомовна комунікативна компетентність – це певний рівень освіченості та коло знань особистості, що дають змогу ефективно вирішувати будь-які проблеми, що виникають у процесі користування іншомовними засобами і продуктами та сприяти самовдосконаленню. Це комплекс компетентностей, володіння якими є необхідною умовою для повної та успішної реалізації комунікативного, пошуково-інформаційного, творчого, професійного й особистісного потенціалу особистості. Такий комплекс повинен включати: комунікативну компетентність, мотиваційно-пошукову компетентність, лінгвосоціокультурну компетентність, паралінгвістичну компетентність.

Н. Сура наголошує, що в процесі іншомовної комунікації «забезпечується потенційна здатність комунікантів реалізовувати обмін інформацією іноземною мовою, а також самостійно здійснювати пошук, накопичення й розширення обсягу професійно значущих знань у процесі природного іншомовного професійно орієнтованого спілкування з іноземцями». Комунікативна компетентність є особливим видом компетенції, яка визначається як готовність та здібність до оволодіння предметними знаннями в процесі спілкування [11, с. 190–192].

Іншомовна комунікативна компетентність постає ефективним засобом формування особистості молодшого школяра. Цей вид компетентності сприяє розвитку особистісних якостей, підвищенню рівня зацікавленості в оволодінні мовою, дає змогу задіяти не лише свідомість але почуття та емоції. Звісно, слід сказати, що шлях формування високого рівня професійної іншомовної компетентності учня початкової школи непростий і повинен бути попередньо спроектований учителем.

Таким чином, спираючись на досліджений матеріал та результати багатогранної роботи науковців з означеної проблеми, можемо зробити висновок, що одним з найважливіших завдань початкової ланки освіти залишається формування англomовної комунікативної компетентності учнів. На основі наукових досліджень учених, педагогів, методистів, ми виокремили три основні компоненти іншомовної комунікативної компетентності молодшого школяра – емоційно-ціннісний, який включає в себе ставлення та пізнавальний інтерес, знаннєвий і діяльнісно-комунікаційний, котрий об'єднує мовні й мовленнєві практичні вміння, досвід практичної діяльності.

Виявити рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності можна, насамперед спираючись на критеріальну базу. Критерій – це «мірило, вимоги, випробування для визначення або оцінки людини, предмета, явища; ознака, взята за основу класифікації» [1].

У науково-педагогічній літературі іншомовна комунікативна компетентність оцінюється за різноманітними критеріями: мотивація; точність мовлення; відповідність мовленнєвій ситуації; ступінь ефективності спілкування; здатність до комунікативного партнерства; правильність мовлення; темп мовлення; комунікативна доцільність використання мовних засобів оформлення мовлення; професійна спрямованість; прагматична адекватність; цілеспрямованість і логічність мовлення; ініціативність партнерів спілкування; реалізація комунікативних намірів та використання ключових слів; адресованість; різноманітність мовлення у відповідності до його виду; спонтанність; емоційність тощо. Також варто визначити рівні іншомовної комунікативної компетентності молодшого школяра – високий (творчий), достатній (продуктивний), середній (задовільний) та низький (репродуктивний).

Серед чинників ми виокремили такі фактори, за допомогою яких відбувається успішне формування іншомовної комунікативної компетентності учнів початкової школи і якими має слугувати у своїй роботі педагог.

- Об'єктивні фактори формування іншомовної комунікативної компетентності молодших школярів:
- реконструювання процесу навчання іноземних мов;
 - використання інтерактивних методів навчання;
 - спільне вирішення педагогічних проблем;

- застосування педагогічних ігор, створення атмосфери співробітництва;
- періодичний контроль знань, умінь та навичок молодших школярів;
- особистість учителя (повага до учня, здатність розуміти його внутрішній стан, уміння створити психологічно комфортну атмосферу на уроці, високий рівень іншомовної мовленнєвої компетенції) тощо.

Суб'єктивні фактори формування іншомовної комунікативної компетентності учнів початкових класів:

- якості учня (мотивація, почуття нового, терпимість до іншої точки зору, позитивне ставлення до іншомовної культури тощо);
- аналіз та порівняння культурних явищ, отримання знань про міжкультурну комунікацію та культурні явища тощо [9].

Фактори, що сприяють формуванню іншомовної комунікативної компетентності учнів початкових класів:

- швидкий доступ до різних джерел інформації;
- активна участь в освітньому процесі;
- різні види діяльності, прийоми і методи роботи з англомовним матеріалом;
- можливість участі в англомовних конкурсах, олімпіадах, проєктах.

Процес формування іншомовної комунікативної компетентності учнів початкових класів на уроках англійської мови має включати в себе три необхідних компоненти:

- формування достатнього запасу фонових знань про національну культуру країни досліджуваної мови;

- формування адекватного і дружнього сприйняття іноземної мови та його реалій;
- практичне тренування школярів у міжкультурній комунікації.

Отже, процес формування іншомовної комунікативної компетентності в початкових класах має бути спрямований на озброєння учнів глибокими комунікативними вміннями, прищеплення комунікативних умінь і навичок, формування основ компетентності та компетентної особистості загалом, на формування їхнього ставлення до комунікативної компетентності та здатності усвідомлювати важливість даної проблеми в освітньому процесі та подальшому житті.

Навчання предмета «Іноземна мова» відрізняється тим, що головною метою тут виступає не звичне накопичення знань, як це має місце в навчанні інших дисциплін, а оволодіння учнями діяльністю іншомовного мовленнєвого спілкування.

Формування іншомовної комунікативної компетентності потребує використання загальнодидактичних принципів гуманітаризації, комплексності, цілісності, інтеграції як ключових. У процесі формування іншомовної комунікативної компетентності на уроках англійської мови слід дотримуватися таких специфічних методичних принципів: принципи комунікативності, домінувальної ролі вправ, взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, урахування рідної мови. Зупинимося детальніше на кожному із них.

Принцип комунікативності є провідним методичним принципом, який сприяє успішному досягненню головної мети навчання іноземної мови в навчальних закладах — навчити учнів здійснювати іншомовне мовленнєве спілкування в межах засвоєного навчального матеріалу. Принцип комунікативності передбачає побудову процесу навчання іноземної мови як моделі процесу реальної комунікації. Принцип комунікативності зумовлює добір мовного та мовленнєвого матеріалу, характер вправ, методів та прийомів навчання.

Принцип домінувальної ролі вправ передбачає таку організацію навчальної діяльності, у процесі якої можуть бути успішно сформовані навички та вміння іншомовного мовлення учнів. Цей принцип реалізується в освітньому процесі шляхом виконання учнями різноманітних вправ, що спонукають їх до здійснення мовленнєвих дій, в основі яких лежать певні мовленнєво-розумові операції. Формування та вдосконалення навичок і умінь мовлення відбувається завдяки функціонуванню цих операцій у процесі виконання вправ. Згідно з цим принципом переважна частина уроку з іноземної мови має бути присвячена вправлянню тих, хто навчається, а саме до 85% урочного часу має відводитись на виконання вправ [9].

Принцип взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності дозволяє забезпечити навчання іншомовного спілкування найефективнішим чином. У реальному житті спілкування людей відбувається в різних видах мовленнєвої діяльності і взаємодії. Паралельне навчання різних видів мовленнєвої діяльності забезпечує розвиток навичок і умінь мовлення у комплексі. Наприклад, лексичні або граматичні навички формуються та вдосконалюються в процесі вправляння в говорінні, письмі, слуханні та читанні.

Принцип урахування рідної мови дає можливість спрогнозувати труднощі у навчанні вимовної, лексичної і граматичної сторін іншомовного мовлення. у навчанні графіки, орфографії, при семантизації мовного матеріалу. У мовленнєвому плані врахування рідномовних механізмів допомагає визначити структуру мовленнєвих операцій і вирішити, де є можливим перенесення або коригування чи формування

нових навичок і вмінь. Принцип урахування рідної мови реалізується під час використання відповідних вправ у процесі навчання.

Розглянемо детальніше процес формування іншомовної комунікативної компетентності на уроках іноземної мови в початковій школі.

Початкова школа має забезпечити наступність і безперервність процесу навчання іноземної мови у всьому курсі початкової школи, сформувати базові навички і вміння, необхідні для подальшого розвитку комунікативної компетенції в основній і старшій школі. На цьому етапі учні вчать виконувати нескладні творчі завдання і вправи, спрямовані на розвиток креативного мислення, у них формуються вміння переносити засвоєний навчальний матеріал в інші ситуації спілкування, давати оцінку певним явищам і діям.

У початковій школі створюються умови для ранньої комунікативно-психологічної адаптації молодших школярів до нового мовного світу та для подолання подальших психологічних бар'єрів при використанні іноземної мови як засобу спілкування; для розвитку мотивації у подальшому оволодінні іноземною мовою; формується елементарна комунікативна компетенція (мовна та мовленнєва), а також елементарні лінгвістичні уявлення та загально навчальні вміння.

Навчання іноземної мови в початковій школі направлено на набуття дітьми соціального досвіду через розширення спектру комунікативних ролей в ситуаціях сімейного та шкільного спілкування з друзями та дорослими іноземною мовою, формування уявлень про загальні риси та особливості спілкування рідною та іноземною мовою.

Ураховуючи загальнопедагогічну специфіку освітнього процесу в початковій школі, а також відсутність у дітей загальнонавчальних умінь і навичок, слід робити основний акцент на мимовільному запам'ятовуванні навчального матеріалу. На уроках іноземної мови необхідно створювати довірливу, доброзичливу обстановку педагогічного спілкування, уважно і тактовно ставитися до учнів.

У початковій школі закладаються основи володіння іноземною мовою: формуються пропедевтичні основи фонетичних, лексичних, граматичних та орфографічних навичок та вмінь аудіювання, говоріння, читання і письма.

Навчання аудіювання передбачає формування вміння сприймати мовлення іншої особи як при безпосередньому спілкуванні, так і в звукозапису. Закінчуючи початкову школу, учні повинні розуміти текст, що пред'являється одноразово, сприймати і розуміти мовлення нормального темпу з голосу вчителя та звукозапису.

Навчання діалогічного мовлення полягає в тому, щоб навчити учнів мовленнєвої взаємодії в межах заданої ситуації. На кінець початкового ступеня вони повинні вміти вести бесіду відповідно до навчальної ситуації, а також у зв'язку зі змістом побаченого, почутого або прочитаного, використовуючи формули поздоровлення, запрошення, привітання, вибачення, згоди, заперечення, запитання різних типів, прохання.

Навчання монологічного мовлення передбачає досягнення такого рівня розвитку навичок і вмінь, при якому учні можуть без попередньої підготовки у природному темпі застосувати засвоєні іншомовні засоби з метою здійснення реальної комунікації. Учні повинні робити повідомлення, логічно й послідовно висловлюватись за темою, згідно з навчальною ситуацією, а також у зв'язку зі змістом побаченого або прочитаного, комбінуючи елементи опису і розповіді та висловлюючи своє ставлення до предмета мовлення.

Навчання читання ставить за мету оволодіння учнями таким умінням, завдяки якому сприймається необхідна змістова інформація, а всі супутні мовні та технічні труднощі не перешкоджають перебігу усього процесу. Учні повинні навчитися читати вголос і про себе з повним розумінням короткі нескладні (адаптовані) тексти, в основному побудовані на засвоєному мовному матеріалі. Тексти можуть містити певну кількість незнайомих слів, значення яких можна знайти в матеріалах довідкового характеру або здогадатися за змістом.

Найбільша складність, з якою стикаються учні на початку вивчення англійської мови, – це англійський алфавіт. Чимало навчально-методичних комплексів для маленьких початківців опановують шрифт поступово. На початку першого класу рекомендується вчити англійську абетку, писати букви в зошитах, виконувати такі вправи як: підкреслити букви в словах, з'єднати та знайти пари літер (великі-маленькі) та ін.

Навчання письма сприяє формуванню вмінь говоріння і читання, тому для цього виду мовленнєвої діяльності мета навчання полягає не тільки в тому, щоб навчити учнів правопису, але й вміння письмово викладати свої думки. На кінець початкової ланки освіти учні повинні вміти висловлюватись у письмовій формі за схемою або ситуацією. Раннє навчання іноземної мови передбачає оволодіння молодшими школярами звуковою та графічною системами мови, засвоєння певної кількості найбільш уживаних граматичних явищ, активного лексичного мінімуму.

Раціональна організація раннього навчання іноземної мови в початкових класах зумовлюється дією певних факторів, серед яких виділяються психофізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку, загальнопедагогічна специфіка освітнього процесу та умови навчання іноземної мови в початковій школі.

Раннє навчання іноземної мови має бути орієнтоване на психофізіологічні вікові особливості учнів. Категорія дітей молодшого шкільного віку (6–9 років) характеризується досить високим рівнем розвитку пам'яті, мислення, сприймання, уваги, становленням довільної організації діяльності. Високою ефективністю характеризуються імітативні здібності дітей. Усе вищезазначене передбачає широке застосування різноманітних прийомів роботи з використанням цікавих ігор, пісень, римівок, віршів, казок. Значну роль відіграють музичний супровід, міміка, жести, рухи, звукоімітація.

У загальній структурі мислення молодших школярів головну роль відіграють конкретно-образні компоненти. Інтелектуальний розвиток учнів під час навчання іноземної мови досягається поєднанням комунікативно-практичної спрямованості навчання з когнітивною. Молодші школярі можуть орієнтуватися на форму і колір предмета, тому зовнішня привабливість навчального матеріалу відіграє значну роль у характері їх сприймання. Здобувачі початкової освіти повинні сприймати різні мовленнєві зразки, відповідно до яких і мають діяти.

Необхідно також підкреслити, що вихованці означеної вікової категорії не можуть довго зосереджуватися на одному об'єкті або дії, тому урок іноземної мови має бути насичений такими вправами, які б дали змогу урізноманітнити навчальну діяльність, допомогли б спрямовувати увагу учнів у потрібне русло. Велике значення для підтримки уваги під час уроку має використання наочності і технічних засобів навчання. Виважений добір таких засобів впливає на розум і почуття дітей, викликає інтерес до предмета, робить їх мовлення образним та емоційним. Інтерес, у свою чергу, стимулює пам'ять, яка забезпечує накопичення значної кількості мовного матеріалу.

Типовою формою заняття в початковій школі виступає театралізована гра, якій підпорядковані завдання уроку. Театралізована гра-урок характеризується широким використанням елементів гри, змагання, прихованих форм контролю, функціональної музики, поєднанням індивідуальної, фронтальної форм роботи учнів з діяльністю в парах. Іграм надається особлива увага, адже вони допомагають зняти напругу, створити позитивний емоційний фон на уроці, дати вихід дитячій енергії, стимулювати розумову діяльність і пізнавальну активність учнів.

Отже, у процесі формування комунікативної компетентності школярів на уроках англійської мови важливо зацікавити учнів вивченням іноземної мови, викликати в них позитивне ставлення до предмета, вмотивувати необхідністю і значущістю володіння іноземною мовою як неповторним засобом міжкультурного спілкування.

Висновки. Англійська комунікативна компетентність є важливим компонентом сучасної освіти, що забезпечує здатність здобувачів початкової освіти ефективно взаємодіяти в англійськомовному середовищі. Іншомовна комунікативна компетентність є основою компетентнісного підходу до викладання іноземних мов, що також відображено у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти та впроваджується в сучасну українську систему освіти.

Формування англійськомовної компетентності ефективніше реалізується через комунікативно-орієнтоване навчання, що розвиває не лише мовні навички, але й стратегічні та соціокультурні вміння. Поєднання традиційних методів викладання з цифровими технологіями та інтерактивними завданнями сприяє підвищенню якості навчання. Підходи, що включають проєктну діяльність, діалоги, рольові ігри, розвивають не лише лінгвістичні знання, але й уміння ефективної міжкультурної комунікації. Використання інтерактивних, ігрових та мультимедійних підходів сприяє розвитку мотивації до вивчення англійської мови.

Для ефективного формування англійськомовної комунікативної компетентності важливо забезпечити гнучкість навчальних програм, враховуючи вимоги сучасної педагогіки та потреби учнів. Вищевикладене підкреслює важливість системного, інтегрованого підходу до формування англійськомовної комунікативної компетентності в умовах початкової освіти, спрямованого на розвиток учнів як активних, творчих та успішних учасників.

Подальші дослідження можуть зосередитися на дослідженні психолого-педагогічних аспектів формування іншомовної компетентності здобувачів початкової освіти; вивченні сучасних моделей навчання, орієнтованих на взаємодію учнів, наприклад, командні проєкти, дебати, рольові ігри; дослідженні ефективності інтегрованого підходу, що поєднує мовну практику з іншими навчальними предметами; оцінюванні рівня комунікативної компетентності й розробленні нових інструментів оцінювання, які дозволяють комплексно вимірювати всі компоненти компетентності (мовний, соціокультурний, стратегічний). Результати таких досліджень можуть сприяти підвищенню ефективності освітніх програм і методик, збагачуючи їх сучасними підходами та практичними інструментами.

Список використаної літератури

1. Бусел В. Український глумачний словник: Близько 250 000 слів. Київ, Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
2. Волкова Н. П. Теоретичні та методологічні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2006. 44 с.
3. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети. *Шлях освіти*. 2001. № 3. С. 13–16.

4. Гончаренко А. Комунікативна компетентність – головна мета. *Дошкільне виховання*. 2008. № 7. С. 12–15.
5. Завіниченко Н. Б. Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутнього практичного психолога системи освіти : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2003. 216 с.
6. Козак С.В. Формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2001. 20 с.
7. Макоєд Н. О. Формування у майбутніх інженерів умінь перекладу фахових текстів із застосуванням комп'ютерних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2002. С. 6–7.
8. Пустовіт Л. О. Словник іншомовних слів. Київ : Довіра, 2000. 136 с.
9. Редько В. Г. Засоби формування іншомовної комунікативної компетентності учнів початкової школи: результати емпіричних досліджень. *Проблеми сучасного підручника*. 2018. Вип. 20. С. 360–372.
10. Савченко О. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ : Генеза, 1999. 368 с.
11. Татаренко А. Б. Компетентність – вимога сучасності. *Світло: науково-метод. інф. пізн.-освіт. часопис*. 1996. № 1. С. 57–64.

ENGLISH COMMUNICATIVE COMPETENCE AND THE PECULIARITIES OF ITS DEVELOPMENT IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Mozul Iryna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Theory and Methods of Primary Education Department
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University,

English teacher

Sopych affiliate of Esman school of I-III degrees

Introduction. *The formation of English communicative competence is one of the key challenges in modern primary education. In an increasingly globalized world, the ability to communicate effectively in English is essential for students' integration into international educational and cultural contexts. However, achieving this goal in primary education requires addressing several challenges.*

One significant issue is the need to adapt teaching methodologies to the cognitive and emotional characteristics of young learners. Children in primary school possess limited attention spans and are highly influenced by their emotional states, which necessitates the use of interactive, engaging, and age-appropriate teaching methods. Moreover, the integration of sociocultural and pragmatic components into language learning remains an underexplored area, despite its importance for developing a holistic communicative competence.

Another challenge lies in the lack of sufficient teacher training and resources to effectively implement communicative approaches in classrooms. Traditional methods, which often emphasize rote memorization and grammar drills, do not adequately prepare students for real-life communication in English.

This paper aims to explore these challenges and propose effective strategies for fostering English communicative competence in primary education, considering both theoretical foundations and practical applications.

Purpose. *The purpose of the article is to provide a theoretical substantiation of the essence of English communicative competence and to identify effective methods and approaches for its development in primary school students, taking into account their age-specific characteristics and contemporary educational requirements.*

Methods. *The following methods were used to achieve this goal employ a combination of theoretical and empirical research methods, including theoretical analysis, empirical methods (observation, surveys and questionnaires, interviews), experimental research.*

Results. *The study revealed that English communicative competence is a multifaceted construct encompassing linguistic, sociolinguistic, pragmatic, and cultural components, which are crucial for fostering effective communication in young learners. It highlighted that the development of this competence in primary school students is significantly influenced by their age-related cognitive and emotional characteristics, such as active imagination and the need for engaging activities. The analysis of contemporary teaching methods confirmed the effectiveness of interactive, game-based, and communication-oriented strategies, which enhance both motivation and language acquisition. Additionally, the integration of sociocultural content into lessons improves students' understanding of language in real-world contexts. The findings emphasize the need for teacher training and resource provision to implement these innovative approaches successfully, ensuring students' readiness for global communication and integration into the educational environment.*

Originality. *The originality of the research lies in its comprehensive approach to defining and developing English communicative competence in primary school students, emphasizing the integration of both linguistic and sociocultural components. This study presents a unique perspective by exploring the specific age-related, cognitive, and emotional factors that influence the acquisition of communicative skills in young learners. It also introduces new insights into the application of interactive, game-based, and project-oriented learning methods that align with*

the developmental needs of primary school students, providing a practical framework for fostering effective language skills. Furthermore, the research highlights the importance of incorporating sociocultural awareness into language teaching, proposing innovative strategies for teachers to integrate cultural contexts into their lessons, which is relatively underexplored in existing literature. These findings contribute to the development of more tailored and effective teaching methodologies for enhancing communicative competence in young learners.

Conclusion. English communicative competence is a vital component of modern education, enabling primary school students to effectively interact in an English-speaking environment. Foreign language communicative competence forms the foundation of the competency-based approach to teaching languages, which is reflected in the Common European Framework of Reference for Languages and is being integrated into the current Ukrainian educational system.

The development of English competence is most effectively achieved through communication-oriented learning, which enhances not only linguistic skills but also strategic and sociocultural abilities. Combining traditional teaching methods with digital technologies and interactive tasks helps improve the quality of education. Approaches such as project-based learning, dialogues, and role-playing games foster not only linguistic knowledge but also the ability for effective intercultural communication. The use of interactive, game-based, and multimedia approaches enhances students' motivation to learn English.

To ensure effective formation of English communicative competence, it is crucial to ensure flexibility in curricula that align with modern pedagogical demands and the needs of students. The importance of a systemic, integrated approach to forming English communicative competence in primary education is emphasized, aimed at developing students as active, creative, and successful participants in the learning process.

Further research could focus on exploring the psychological and pedagogical aspects of foreign language competence development in primary school students, studying modern models of teaching that focus on student interaction, such as team projects, debates, and role-playing games. Research could also examine the effectiveness of an integrated approach that combines language practice with other academic subjects, evaluating communicative competence levels and developing new assessment tools that measure all components of competence (linguistic, sociocultural, strategic). The results of such studies could contribute to the enhancement of educational programs and methodologies, enriching them with modern approaches and practical tools.

Key words: foreign language, English language, foreign language competence, communicative activity, language training, education, learning, elementary school, primary school students, younger students.

References

1. Busel, V. (2005). *Ukrainskyi tлумachnyi slovnyk: blyzko 250 000 sliv* [Ukrainian explanatory dictionary: about 250,000 words]. Kyiv, Irpin: Perun. [in Ukrainian].
2. Volkova, N. P. (2006). *Teoretychni ta metodolohichni zasady pidhotovky maibutnikh uchyteliv do profesiino-pedahohichnoi komunikatsii*. [Theoretical and methodological foundations for preparing future teachers for professional and pedagogical communication]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Luhansk. [in Ukrainian].
3. Volfovska, T. (2001). *Komunikatyvna kompetentnist molodi yak odna z peredumov dosiahnennia zhyttievoi mety* [Communicative competence of youth as one of the prerequisites for achieving life goals]. *Shliakh osvity*, 3, 13–16. [in Ukrainian].
4. Honcharenko, A. (2008). *Komunikatyvna kompetentnist – holovna meta* [Communicative competence is the main goal]. *Doshkilne vyhovannia - Preschool education*, 7, 12–15. [in Ukrainian].
5. Zavynychenko, N. B. (2003). *Osoblyvosti rozvytku komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnoho praktychnoho psyholoha systemy osvity* [Features of the development of communicative competence in future practical psychologists within the education system]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].
6. Kozak, S. V. (2001). *Formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentsii maibutnih fahivtsiv morskoho flotu* [Formation of foreign language communicative competence in future specialists of the maritime fleet]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa. [in Ukrainian].
7. Makoied, N. O. (2002). *Formuvannia u maibutnikh inzheneriv umin perekladu fakhovykh tekstiv iz zastosuvanniam kompiuternykh tehnolohii* [Formation of future engineers' skills in translating professional texts using computer technologies]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa. [in Ukrainian].
8. Pustovit, L. O. (2000). *Slovnyk inshomovnykh sliv* [Dictionary of foreign words]. Kyiv: Dovira. [in Ukrainian].
9. Redko, V. G. (2018). *Zasoby formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti uchniv pochatkovoї shkoly: rezultaty empyrychnykh doslidzhen* [Means of developing primary school students' foreign language communicative competence: results of empirical research]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka - Problems of the modern textbook*, 20, 360–372. [in Ukrainian].
10. Savchenko, O. (1999). *Dydaktyka pochatkovoї shkoly: pidruchnyk dlia studentiv pedahohichnykh fakultetiv* [Didactics of primary school: a textbook for students of pedagogical faculties]. Kyiv: Geneza. [in Ukrainian].
11. Tatarenko, A. B. (1996). *Kompetentnist – vymoha suchasnosti* [Competence is a requirement of modern times]. *Svitlo: naukovo-metod. inf. pizn.-osvit. chasopys*, 1, 57–64. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 29.11.2024 р.